

Tatár György
kuratóriumi elnök

Alapítvány a Népiirtás és Tömeges Atrocitások Nemzetközi Megelőzéséért

Egy párbeszéd kezdete*

[The beginning of a dialogue]

2021 nyarán belevágtunk egy folyamatba, amelyhez hasonlóra addig nem került sor Magyarországon, de tudomásunk szerint másutt sem valósult meg ebben a formában. Megkezdtük partnerek fellelését egy párbeszéd sorozathoz az ún. szélsőséges, radikális nézeteket képviselő fiatalok és a „célkeresztjeikben” álló, folyamatosan és módszeresen támadott, zaklatott társadalmi csoportok, romák, melegek és zsidók között. A folyamat célja az volt, hogy kapcsolatot létesítsünk és egy újfajta kommunikációt, ún. párbeszédet indítsunk meg közöttük.

Párbeszéd alatt olyan kommunikációt értünk, amelynek során egymással merőben ellentétes, konfliktusos nézetvilágú résztvevők, egy párbeszéd facilitátor közreműködésével türelmesen és toleránsan, előítéleteik félreállításával meghallgatják és megismerik egymás nézeteit és motivációit. A párbeszéd eredményeként a résztvevők közötti emberi viszony megváltozik, és lehetővé válik, hogy meginduljon egy közös gondolkodás olyan problémák megoldásáról, amelyek addig abszolút tabunak számítottak és az együttműködésnek még az elvi lehetőségét is mindannyian kizárták.

A nemzetközi gyakorlatban a párbeszéd jól ismert módszer a szélsőséges és erőszakos konfliktusok megelőzésére, a már bekövetkezett tragédiák nyomán szerzett sebek begyógyítására és a tartós megbékélés körülményeinek megteremtésére.

Mi adta az ötletet?

Szervezetünk 2010 óta foglalkozik a szélsőséges bűncselekmények - népiirtás, etnikai tisztogatás, háborús bűnök és emberiség elleni bűncselekmények - megelőzését célzó „védelmi felelősség” elvének gyakorlatba történő átültetésével. Ennek érdekében aktívan részt veszünk nemzetközi együttműködésekben.

* Az Alapítvány a Népiirtás és Tömeges Atrocitások Nemzetközi Megelőzéséért (www.genocideprevention.eu) olyan projektet valósított meg, amelynek keretében párbeszédet facilitált az ún. hazai „szélsőjobb” valamint az LMBTQ, roma és zsidó közösségek tagjai között. A kutatási jelentés e projekt menetét és tapasztalatait mutatja be a gyakorlati és proaktív alapjogvédelem iránt érdeklődőknek. A jelentést lektorálták: Lőrincz Marcell és Papp Krisztina.

Tevékenységünkben a kiindulási pont, hogy a szélsőséges cselekmények elkövetése nem hirtelen támadt ötletek, hanem egy hosszú folyamat eredménye, amely a megkülönböztetéssel és megbélyegzéssel kezdődik, diszkriminációval, megfélemlítéssel, kirekesztéssel folytatódik, majd elvezet a törvény által büntetett gyűlöletbeszédhez és végül magához a gyűlölet cselekményhez. A folyamat meghatározó kísérő eleme már a kezdet kezdetétől a gyűlölködés, a gyűlölet növekedése, elhatalmasodása, a személy, illetve csoport radikalizálódása. Ezért a megelőzésben kulcskérdés, hogy mielőbb megállítsuk a gyűlölet növekedésének folyamatát. Ehhez a legfontosabb első lépés, hogy feltárjuk a gyűlölködés objektív okait és megértsük a szubjektív, személyes motivációkat.

A nemzetközi és hazai társadalmi szereplők jelentős része a felvilágosításban, a kockázatokat ellensúlyozó tevékenységek felerősítésében - például a retorika, a vita hatékonyságának növelésében, eszköztárának szélesítésében -, vagy éppen a radikalizálódó személyek elszigetelésében, tevékenységük törvényes korlátozásában, elhallgatásában látja a megoldást.

Mi a hangsúlyt a felvilágosításra, a gyűlölködéssel szembeni fellépésre, a fiatalok vonatkozó képességeinek fejlesztésére, és különösen a párbeszéd kultúrájának és módszerének elterjesztésére és alkalmazására helyezzük.

Korábbi, deradikalizációt célzó projektjeink során igyekeztünk megismerni a magyarországi közbeszédben "radikálisnak" és "szélsőjobboldalinak" vagy "szélsőségesnek" minősített fiatalok magatartását, nézeteit és álláspontját, hogy minél céltudatosabban és hatékonyabban alkalmazhassuk a negatív trendek megállítását, ellensúlyozását lehetővé tevő módszereket.

A "szélsőjobboldal"¹ néhány fiatal képviselőjével folytatott informális beszélgetéseink alkalmával a szokásos címkézési gyakorlatot és előítéleteket félretéve felfigyeltünk arra, hogy nézeteik és álláspontjaik számos kérdésben sokkal kevésbé "militánsak" és "szélsőségesek", mint ahogy az nyilvános nyilatkozataikból kihallatszik. Érveik objektív elemeket is tartalmaznak, amelyeket azonban az erőteljes és militáns retorika elnyom. Feltűnt, hogy sok tekintetben magukat is az „elnyomottak“, a „kisebbségek“ kategóriájába sorolják, és helyzetüket, pozícióikat egyenlőtlennek, kirekesztettnek, kiszorítottak érzik.

Kommunikálásunk során a jellemzően kemény nyelvezetüket, benne a megbélyegzést, sőt démonizálást nehéz volt hallgatni, de ellenérzéseinket átmenetileg háttérbe szorítottuk annak érdekében, hogy minél több esélyt biztosítsunk a párbeszéd kialakulásának és a későbbiekben jobban a mélyére nézhessünk a kijelentéseknek. A folyamat során az a benyomásunk támadt, hogy a kemény retorikát egyfajta eszközként alkalmazzák, hogy jobban megkülönböztessék magukat más politikai szereplőktől, nagyobb közfigyelmet és talán több támogatást szerezzenek, valamint tagokat toborozzanak közösségeikbe.

¹ A "szélsőjobboldalinak" minősített résztvevők önmagukat nem tartják szélsőségesnek. Szívesebben jellemzik magukat nemzeti radikálisnak, tradicionalistának. A hazai nyelvezetben azonban elfogadottabb a "szélsőséges" minősítés, ezért a továbbiakban ezt használjuk.

Közelebbi kapcsolatba kerülve a „szélsőséges“ közösségek képviselőivel fontosnak tartottuk, hogy nekik is lehetőségük legyen arra, hogy részletesebben is kifejtsék nézeteiket, és ami még fontosabb, feltárjuk az értékeik és tevékenységük mögött rejlő okokat és motivációkat.

A szélsőségesek „célcsoportjaival“, a szakzsargonban sérülékenyeknek nevezett közösségekkel folytatott munkánk során ráébredtünk arra is, hogy ők a szélsőséges és radikális megnyilatkozások megismerését követően a „szélsőségesekhez“ hasonlóan, az esetek többségében szinte azonnal „címkéztek“ és elutasították a tartalmakat, a tényleges motiváció és az okok objektív feltárása, ennek mentén pedig a problémák lehetséges orvoslásának lehetősége fel sem merült.

Végezetül, tevékenységünk során nyilvánvalóvá vált az is, hogy egyik oldal sem jutott még el addig, hogy személyes konzultáció keretében kísérelje meg az eltérő véleményeket részleteiben megismerni és a közösen elfogadható megoldásokról beszélni, tárgyalni. Ennek egyik alapvető oka az ódzkodás, félelem volt attól, hogy saját közösségük megbélyegzi, megvádolja őket, hogy lepaktáltak az „ellenséggel“, illetve legitimálják az „ellenséget“ már önmagában a kapcsolat felvételével is.

Az elmúlt tíz év során társadalmi méretekben is érezhetően erősödött Magyarországon a konfliktusos politizálás gyakorlata, gerjedt a gyűlölködés, radikalizálódott a gondolkodás és a közbeszéd. A folyamat a szélsőségesség felé halad. A konszenzusra, közös gondolkodásra és cselekvésre való hajlam hiánycikk.

Mindezek miatt gondoltuk mi, hogy megteesszük az első lépéseket az együttműködő, békés gondolkodás, a párbeszéd uralta politizálás és döntéshozatali mechanizmus kialakításának irányába.

Mit akartunk elérni?

A kezdeményezés eredeti célja az volt, hogy kapcsolatot létesítsünk a hazai köztudatban szélsőjobboldalnak minősített és a "sérülékeny" közösségek ifjúsági képviselői között, és "biztonságos teret" kínáljunk számukra, ahol segítséget nyújtunk ahhoz, hogy kifejtsék véleményüket, nézeteiket mindazokról az érzékeny kérdésekről, amelyek közösségeik között éles feszültséget teremtenek, erőteljesen megosztják a társadalmat, gyűlöletet szülnek, ellenségeskedést szítanak és potenciálisan az egész társadalomban szélsőséges helyzetekhez vezethetnek.

Abból indultunk ki, hogy a párbeszéd mint a szélsőséges és erőszakos eseményekhez vezető konfliktusok megelőzésének egyik eszköze

- megváltoztatja az emberi kapcsolatokat, új minőségű személyes viszonyokat hoz létre;
- feltárja az ellenségeskedés és az előítéletek gyökereit és mozgatórugóit;
- elősegíti egymás jobb megértését;
- bizalmat, toleranciát, tiszteletet és empátiát fejleszt;
- segít az előítéletek leküzdésében;

- gyengíti, kiküszöböli a gyűlöletet és az uszítást a kommunikációból;
- csökkenti a másiktól való félelmet;
- hozzájárul a radikalizálódást erősítő és gyengítő tényezők felismeréséhez;
- elősegíti a közös gondolkodást és felelősségvállalást;
- közös akaratot formál a társadalmi béke és kohézió erősítése érdekében;
- hozzájárul a szélsőségeshez vezető tendenciák megállításához.

Szerettük volna, ha moderálásunk révén a személyes kapcsolatokban fellelhető akadályok lebomlanak, és a meginduló kommunikáció megnyitja az utat a közös gondolkodás és majdani közös cselekvés felé. A párbeszédsorozatot egy többéves és többlépcsős folyamat első szakaszaként kezeltük, amelyben a szerzett ismereteket és tapasztalatokat a következő szakaszban, már "magasabb szinten" és kibővített formában tudjuk folytatni, és remélhetőleg eljutunk oda, hogy az érintett közösségek között hivatalos kapcsolat létesüljön, ahol a kommunikáció gyűlölettől mentesen és a társadalmi békesség szem előtt tartásával folyik.

Ezzel a projekttel is hozzá kívántunk járulni a radikalizálódás, a gyűlöletkeltés és más, a társadalom fejlődését és jólétét akadályozó negatív érzelmek ellensúlyozásához, valamint a szélsőséges megakadályozására, illetve megelőzésére irányuló nemzetközi erőfeszítésekhez.

A párbeszéddel egy olyan gyakorlati lehetőséget kívántunk bemutatni, amely kiegészíti és illetve felülírja a liberális demokráciákban alkalmazott "hagyományos" módszereket, amikor a többségi, fősodorban lévő pártok a "szélsőségesek" befolyását elszigetelésük, kiszorításuk és/vagy kommunikációjuk proaktív ellensúlyozása révén próbálják csökkenteni. Ezzel azonban nem vizsgálják meg az objektív okokat, így a módszer felületes, a hosszútávú megoldást nem segíti elő.

Hogyan akartuk a célokat elérni?

Egy speciális párbeszédmódszert dolgoztunk ki, amely ismert módszereket ötvözve, a következő szakaszokból állt:

1. A nézetek és álláspontok nyílt és őszinte feltárása és szembesítése külön, önállóan felvett, de egymásra reagálási lehetőséget is kínáló videóinterjúk készítésével, vagyis "közvetett párbeszéd" útján;
2. Az egyéni motivációk és tapasztalatok megosztása ("storytelling") személyes, egy-egy csoport közötti, tehát bilaterális találkozón, vagyis "közvetlen, narratív párbeszéd" útján;
3. Közös gondolkodás gerjesztése a jövőről, az együttes előrelépésről plenáris találkozók keretében, ahol már valamennyi résztvevő jelen volt.

A különálló interjúk, az úgynevezett "közvetett párbeszéd" egy-egy darabja egy órán át tartott, a "közvetlen" személyes, kétoldalú ülések két órát, a plenáris ülések pedig három órát vettek igénybe. Nagyon hasznosnak bizonyult, hogy minden egyes eseményre időkorlátot szabtuk, mivel ez segített a témákra összpontosítani, és megakadályozta a hosszú monológokat és az

üzenetek ismétlését. Kiemelt figyelmet fordítottunk arra, hogy valamennyi résztvevő egyforma lehetőséget kapjon a megszólalásra, jóllehet ez nem mindig járt sikerrel.

Az egyik újjáértékelésként minden egyes eseményt - a résztvevők engedélyével - videóra rögzítettünk, melyeket megosztottunk az összes résztvevővel. Megállapodás született arról, hogy a felvételeket nem hozzuk nyilvánosságra. Ez biztosította a biztonságot a véleménynyilvánításhoz, és a szembesítő, provokatív és olykor sértő közlésekre való nyílt és szabad reagáláshoz.

A közvetett kommunikáció az első szakaszban az "erő megmutatását" is biztosította, és lényegesen segítette a "gőz kieresztését". Ugyanakkor bizonyos fokig elejét vette, hogy a személyes találkozók során - amelyek már jobbra az érzelmi háttér, az emberi párhuzamok, hasonlóságok, közös pontok érzékeltetésére, a szubjektív hozzáállás megismertetésére és befogadására irányultak -, a résztvevők az ellentmondásokra fókuszálva, konfrontatív módon beszéljenek egymással. Ezért a párbeszéd légköre és nyelvezete a második szakaszban a közvetett szakaszhoz képest lágy, a harmadik szakaszban pedig barátságos és konstruktív lett.

A videofelvételeket minden egyes találkozót követően szétosztottuk a résztvevők között. Ez lehetővé tette, hogy a közösség minden egyes tagja a számára legalkalmasabb időpontban, akár több alkalommal és módon "aktívan meghallgassa", "eméssze" és elemezze a partnerek kijelentéseit, viselkedését és hozzáállását, és kidolgozza a válaszokat. A videofelvételek megosztása lehetővé tette továbbá a résztvevők számára, hogy kövessék a többi közösség közötti kommunikációt is, ami segíthetett további következtetések levonásában és új ötletek és gondolatok generálásában. A felvételek hasznosak voltak a facilitálás szempontjából is, mert lehetővé tették, hogy "nyugodt körülmények között", higgadtan, kellő semlegességgel és távolságtartással értékeljük az elhangzottakat, a résztvevők magatartását és az üzeneteket, meggondoltan fogalmazzuk meg "tisztázó kérdéseinket" és optimalizáltan tervezzük meg a folytatást.

A videóinterjúk lehetőséget biztosítottak arra, hogy a résztvevők "zavartalanul", megszakítások nélkül, részletesen fejthessék ki álláspontjaikat. A másik nézeteinek minél teljesebb megismerése ugyanis lehetővé teszi, hogy ne csupán az eltéréseket, hanem a hasonlóságokat és közös pontokat is felfedezzük, ami az emberi kapcsolatok javítása és a "másik" előítéletektől mentes megítélése szempontjából különös fontossággal bíró tényező.

A projekt végén a résztvevőktől kapott visszajelzések szerint az interjúk ötletét és a monológok lehetőségét az első pillanatban nem mindenki fogadta pozitívan. A résztvevők többsége már a kezdetektől fogva szeretett volna személyesen találkozni partnereivel, és a párbeszéd "közepébe ugrani". Később azonban a teljes folyamatra visszatekintve, hasznosnak találták ezt a formátumot.

A módszertan szerves részeként, az első szakaszt követően, a videofelvételek alapján informálisan konzultáltunk az adott közösségek résztvevőivel a tapasztalataikról, és kikértük véleményüket és javaslataikat. Ezek a konzultációk lehetővé tették az esetleges homályos vagy kényes pontok egységes értelmezését, tisztázását és erősítették a partnerségi viszonyt a résztvevőkkel az egész folyamat alakításában. Hangsúlyozandó, hogy a folyamat szervezőiként nem kívántunk hatást gyakorolni egyik félre sem annak érdekében, hogy módosítsa álláspontját

vagy nézeteit. Az első szakaszban kifejezetten ösztönöztük a résztvevőket, hogy bátran fejtsék ki nézeteiket, tisztázzák az álláspontokat, különösen a különbségeket, és jelezzék, illetve reagáljanak, ha és amennyiben úgy érezték, hogy a partnerek üzenetei sértőek voltak.

A módszer fontos további eleme volt, hogy informális formában, kamerák nélkül, "kávézás" vagy vacsora keretei között is folytattuk a beszélgetéseket. Az informális keret lehetőséget kínált arra is - és ezzel éltek is a résztvevők -, hogy nekünk, facilitátoroknak is jobban elmagyarázzák gondolataikat, továbbá partnereikkel akár négy szemközt is beszélgessenek, beszéljenek meg egyes kérdéseket, és tisztázzanak vitatott témákat, esetleg érintsenek magánéletükkel kapcsolatos kérdéseket. Mindez jelentős mértékben segítette elő az emberi kapcsolatok erősödését.

A módszer ugyancsak fontos elemének látjuk, hogy szándékosan nem törekedtünk az "érzékenyítésre", sőt kifejezetten kerültük a tréning látszatát. A tudatosításban "mindössze" arra szorítkoztunk, hogy bemutassuk a párbeszéd kultúrájának lényegét, és rávilágítsunk a vita és a párbeszéd közötti különbségekre tartalomban, célokban, módszerben és stílusban egyaránt.

Hogyan készítettük elő a párbeszéd folyamatot?

Az előkészítés első lépése a potenciális partnerek azonosítása és kiválasztása volt.

A toborzás a "szélsőjobboldali", az LMBTQ, a roma és a zsidó közösségekben történt szervezetünk hálózati és személyes kapcsolatrendszerének igénybevételével.

Olyan személyeket kerestünk, akik képesek hitelesen képviselni közösségeik értékeit, ugyanakkor kellően kommunikatívak, pszichológiailag erősek, a kedvezőtlen érzelmekkel és az esetleges sérelmekkel szemben ellenállóak, toleránsak és rugalmasak. Elvárás volt továbbá, hogy tisztában legyenek nem csupán saját közösségük, hanem a magyar társadalomban uralkodó nézetekkel, politikai viszonyokkal is. Mindvégig hangsúlyoztuk, hogy a párbeszédben a résztvevők magánemberként vesznek részt, nézeteik nem kell, hogy tükrözzék semmilyen érdekképviselői vagy politikai szervezet álláspontját.

Első lépésként felvettük a kapcsolatot és konzultáltunk hazai partnerekkel, illetve kikértük tanácsaikat, szükség esetén kértük közvetítésüket. A folyamatot nehezítette, hogy a projektet és a résztvevőket, valamint az elhangzottakat bizalmasan kellett kezelni.

Tudatában voltunk, és a jelöltekben is tudatosítottuk, hogy a hagyományosan konfliktusos partnerek közötti kapcsolatfelvétel és a bizalom megteremtése, a nyilvánosság kizárása és a kiszivárogtatás biztosítása kockázatos művelet. Ráadásul, a projekt céljai, beleértve a párbeszéd kultúráját és szellemiségét, újszerűek voltak. A párbeszéd Magyarországon meglehetősen illuzórikusan hangzik, emiatt, érthetően, a projekt megvalósítása több jelölt számára is vágyálomnak tűnt, kudarcára viszonylag nagy esélyt adtak.

Az előkészületek során, lényegében ismeretlenként egyszerre kellett optimizmust sugározni az eredményesség és a végrehajtás tekintetében, és őszintének lenni a várható nehézségeket, kihívásokat, kockázatokat és a potenciális problémákat, esetleg kudarcot illetően. Nem rejtettük véka alá bizonytalanságainkat sem. Az őszinteség és nyitottság előfeltétele a jó és szoros

partneri viszonynak, amely nélkül viszont bármely párbeszéd-sorozat sikeressége elképzelhetetlen.

Összességében, a magyar társadalomban tapasztalható gyűlölet és ellenségeskedés tendenciáinak ismeretében, és azok kezelésének jelentőségére hivatkozva a jelöltek megértették kezdeményezésünk értelmét és egyértelműen támogatták megvalósítását.

Az első kapcsolatfelvétel után, a Covid-járványra tekintettel, online megbeszéléseket szerveztünk a jelöltekkel, amelyeken tisztáztuk és egyeztettük a projekt céljait és részleteit, a feltételeket, elvárásokat és kötelezettségeket, és válaszoltunk a partnerek kérdéseire.

Ezt követően valamennyi résztvevővel egyetértési és titoktartási nyilatkozatot kötöttünk és igyekeztünk biztosítani részvételüket és aktivitásukat a folyamat végéig.

Az előkészületeket összegezve megállapíthatjuk, hogy nehéz volt "eladnunk" a kezdeményezést, meggyőznünk a partnereket a megvalósíthatóságáról és megteremtünk egyfajta bizalmi légkört. Többszöri próbálkozásaink azonban végül is eredményre vezettek, és a nyolc főből álló párbeszédközösség összeállt.

Hogyan haladt előre a párbeszédfolyamat?

A folyamat összesen huszonnégy találkozóból, valamint számos informális megbeszélésből és konzultációból állt. Mind a huszonnégy találkozót videóra rögzítettük. A személyiségi jogok és a titoktartás védelme miatt a felvételek nem kerülnek nyilvánosságra. Minden résztvevőt nyomatékosan megkértünk, hogy a felvételeket ne terjesszék, és a résztvevők nevét ne tárják fel.

Az egyes üléseket a szervezet konfliktusmegelőzésben és deradikalizációban jártas vezetője és egy mediációban jártas szakértő moderálta.

Minden egyes eseményt alaposan megterveztünk és előkészítettünk. Már az egyes rendezvények végén konzultáltunk a résztvevőkkel a következő ülés tartalmáról. Az egyes találkozók szerkezetéről és tartalmáról a résztvevőket több nappal az események előtt tájékoztattuk, és igyekeztünk elegendő időt biztosítani a felkészülésre, esetleges javaslataik megosztására még az üléseket megelőzően. Ez a projektcsapat és a résztvevők közötti szoros partnerség a folyamat fontos elemét jelentette.

Tekintettel a párbeszédcsoporthoz szokatlan összetételére és a párbeszéd speciális módszerére, a projekt részeként mindegyik szakasz megtervezésekor konzultáltunk nemzetközi párbeszédszakértőkkel, és törekedtünk, hogy megismerjünk minél több, már bevált gyakorlatot és vonatkozó tapasztalatot.

Első, "feltáró" szakasz

A folyamatot két egyórás videóbemutatóval indítottuk el, amelyben a "szélsőjobb" közösség két tagja egy előre összeállított kérdéslista alapján beszélt magáról és nézeteiről. Kérdéseink célja az volt, hogy az interjú adók összefoglalják értékrendjük és érdekeik főbb pontjait,

valamint a magyar társadalomban tapasztalható polarizációs és radikalizálódási tendenciákról alkotott véleményüket, a jelenségekhez való hozzáállásukat és viszonyukat, és kapcsolataikat azokkal a közösségekkel, amelyek tagjaival párbeszédet fognak folytatni. Arra ösztönöztük őket, hogy nyíltan beszéljenek a múltbeli problémákról, a társadalmon belüli feszültségek és ellenségeskedések gyökeréről és okairól, a jelenlegi kihívásokról, és mondjanak véleményt, hogyan látják a "másik" szerepét a társadalomban. Az interjúk révén arra is törekedtünk, hogy feltárjuk akarataikat és "feltételeiket" a folyamat folytatására és a közös munkára vonatkozóan. A kérdések listája az 1. számú mellékletben található.

A kérdésekkel igyekeztünk a nézeteket úgy feltárni, hogy a problémákat konstruktívan, a társadalmi békesség előmozdítása, az erodálódott kohézió erősítése oldaláról fejtsék ki. Ezeket a szempontokat szem előtt tartottuk és hangsúlyoztuk az egész folyamat során. A pozitív és konstruktív megközelítés és perspektíva fenntartásával sikerült az álláspontokban az objektív elemeket előtérbehozni, enyhíteni az éles és sértő hangvételt, és a konfliktusok és ellenségeskedések középpontba állítása helyett az együttműködés nyelvét és szellemét előmozdítani. Ezzel párhuzamosan azonban - és ez a gyakorlat lényeges eleme volt - ösztönöztük a résztvevőket, hogy nyíltan és világosan fejtsék ki nézeteiket a szembenállásokról, hogy a konfliktusok, a problémák gyökere könnyen azonosítható legyen.

Ugyanezt a kérdéslistát, valamint a "szélsőjobbaldaliakkal" készített interjúkat megküldtük a másik három csoport résztvevőinek, kérve őket is, hogy a sorra kerülő interjúkban hasonlóan válaszoljanak a kérdésekre, azaz fejtsék ki véleményüket a vonatkozó témákkal kapcsolatban, de emellett már reagáljanak a "szélsőjobbaldaliak" által felvetett kérdésekre. Így indult el a párbeszéd folyamata.

A többi közösség tagjaival készített interjúkat megosztottuk a "szélsőjobbaldaliakkal" és újabb interjúk keretében lehetőséget biztosítottunk arra, hogy reagáljanak a partnerek által felvetett pontokra, csoportonként külön-külön videóban. Az újabb interjúkat ismételt megküldtük az érintett partnereknek, valamint megosztottuk az összes résztvevővel, akik a saját videóikban, illetve később a személyes találkozók során, igény szerint reagálhattak a többi csoporttal készített felvételekre is.

Az első, "feltáró" szakaszban így összesen tizenkettő felvétel jött létre: két "szélsőjobbaldali" bemutatkozó videó, majd az LMBTQ, roma és zsidó partnerektől egy-egy bemutatkozó és egyben válaszvideó, az ezekre adott három "szélsőjobbaldali" válaszvideó, valamint három, a "szélsőjobbaldali" válaszvideóra reagáló felvétel, egy-egy mindhárom csoport részéről.

Az első, bemutatkozó interjúkat mi is és a résztvevők is úgy értékelték, hogy mindannyian meglehetősen szerényen és óvatosan, "politikusan", visszafogottan fogalmazták meg nézeteiket. Ezért a további fordulók egyik prioritásaként a résztvevőket arra ösztönöztük, hogy élesebben, egyértelműbben és világosabban fogalmazzák meg gondolataikat, mint a bemutatkozás során. Az interjúk további fordulóira is kidolgoztuk és előre megküldtük a kérdéseket, amelyek szükség szerint a megelőző interjúkban elhangzott tartalmakra is hivatkoztak.

Az első szakasz befejezését követően informális konzultációkat szerveztünk a résztvevőkkel. Célunk az volt, hogy a személyes találkozókot megelőzően felmérjük benyomásaikat,

véleményüket az első szakasz hozzáadott értékeiről és hátrányairól, valamint legalább hozzátétőleges képet kapjunk a személyes kapcsolatok és érzések dinamikájáról. A konzultációkat felhasználtuk arra is, hogy ötleteket és javaslatokat gyűjtsünk a második "narratív" szakasz megtervezéséhez és előkészítéséhez.

Második, "narratív" szakasz

E szakasz célja az volt, hogy a résztvevők jobban megértsék a „másik” álláspontjának hátterét és mozgatórugóit, főleg az „emberi dimenziókat”, vagyis azt, hogy miért gondolkozik, viselkedik másként, nemtetszőként. Ezzel kívántuk előmozdítani, hogy a résztvevők képessé váljanak együttesen értelmezni a konfliktusokat és problémákat, és az azokból fakadó következményeket, továbbá pontosabban meghatározhassák a közös pontokat, illetve az ellentéteket kiváltó okokat. Kértük, hogy az álláspontokat támasszák alá személyes tapasztalatokkal, tegyék félre saját aggodalmaikat és fokozottan figyeljenek a másik aggályaira, aminek eredményeként talán felfedezik néhány, az első szakaszban meglehetősen sértően hangzott kijelentés vagy megállapítás gyökerét, jelentőségét és tartalmát a másik fél szempontjából. Vagyis a „megmondás”, a meggyőzés, a vita helyett a meghallásra, megértésre, a személyes érzések érvényességének elfogadására helyezték a hangsúlyt.

A személyes találkozásra tekintettel a résztvevőket különösen ösztönöztük arra, hogy miközben meghallják és megpróbálják megérteni a másik fél érzelmeit és motivációit, tegyék ezt anélkül, hogy megbélyegeznék, megsértenék a többieket. Felhívtuk a figyelmüket arra, hogy ne általánosítsanak, ne minősítsenek, ne hibáztassanak, ne címkézzenek másokat, és tartsák tiszteletben a másik emberi méltóságát és érzéseit.

Az első szakasszal ellentétben a különbségek hangsúlyozása helyett a közös pontok feltárására, a mindannyian „emberből vagyunk” megközelítésre, az emberi kapcsolatok javítására összpontosítottunk. Eközben azonban hangsúlyoztuk, hogy nem kötelező elfogadni a többiek nézeteit és megközelítését, nem kell meggyőzni a többieket gondolkodásmódjuk helytelenségéről. A cél összességében az volt, hogy segítsünk jobban megérteni a magatartások okait.

Fontos, hogy míg a második, úgynevezett narratív szakasz első találkozási jobbjára még a másik iránti semlegesség szellemében és légkörében zajlottak, addig az e szakaszon belüli második találkozókon már egyfajta partnerségi légkör jött létre, a nyelvezet egyre barátságosabbá vált, még ha a tartalom néha nagyon nehezen emészthető és nehezen tolerálható is volt.

Mindegyik párbeszéd ülés úgy volt felépítve, hogy a "bemelegítő" és bevezető kérdések után a résztvevőknek lehetőséget adtunk arra, hogy reflektáljanak néhány olyan problémára, amelyet az előző ülésről készített és körözött videofelvételek értékelése során beazonosítottak. A videófelvételek segítettek számunkra is kidolgozni azokat a kérdéseket, amelyek az előző fordulóban esetleg nyitva maradtak, illetve szükség szerint mi is szóba hoztuk azokat. Kérdéseink néhány általános és aktuális társadalmi témát is megcéloztak, amelyek közvetve

feszültséget okoznak az érintett közösségek között, és ezzel mintegy átvezetést kínáltunk a párbeszédhez a közösségeket közvetlenebbül érintő témákról.

Elmondhatjuk, hogy ebben a szakaszban is a résztvevők tiszteletben tartották a párbeszéd szabályait, amelyeket minden egyes forduló elején megosztottunk, hogy újra és újra emlékeztessük a résztvevőket a bevett és megszokottól eltérő szabályok használatára. A személyes párbeszédülések sértegetések nélkül zajlottak. Az esetleges sértő kiszólásokat a helyszínen azonnal tisztáztuk. Az ülések fókuszát szorosan az egyes közösségek profiljához és sajátosságaihoz igazítottuk, amihez körültekintően értékeltük a korábbi találkozók történetét. Minden ülés az előző ülésre vonatkozó esetleges észrevételekkel és pontosításokkal kezdődött, és csak ezt követően kerültek napirendre az aktuális ülés közösségekre szabott témái, illetve kérdései.

Szembetűnő volt, hogy a legkevésbé erős konfliktusok a zsidó közösséggel folytatott párbeszéd során merültek fel, míg a legfeszültebb párbeszéd a roma közösséggel folyt. Az LMBTQ közösséggel folytatott párbeszéd meglehetősen érzékeny és érzelmekkel telített volt kezdetben, majd határozottan barátságosabbá változott a hangneme az ellentétek ellenére.

Ebben a szakaszban a párbeszéd facilitálása gyakorlatilag szükségtelenné vált, a kommunikáció zavartalanul folyt, tevékenységünk fokozatosan a moderálásra, illetve a tervezett témák napirendre tűzésének elősegítésére korlátozódott, továbbá arra, hogy minden résztvevőnek egyenlő esélye legyen álláspontja kifejtésére. Fokozatosan csökkent az igény a „tisztázások” segítésére is, mert egyrészt a résztvevők már önmaguk is képessé váltak megfelelő formában és stílusban rákérdezni a legérzékenyebb témákra is, másrészt tolerálták, ha valamelyik résztvevő nem éppen „píszísen” nyilvánult meg. Megítélésünk szerint a második narratív ülés végére a résztvevők megtanulták, hogy a párbeszédet a szabályok szerint folytassák.

A zsidó közösség esetében a különböző identitások kérdéseit vitatták meg: mit jelent "zsidónak" és "antiszemitanak" lenni, milyen aggodalmak, félelmek, személyes illetve "örökölt" tapasztalatok és élmények vannak a résztvevők szűkebb és tágabb környezetében, van-e lehetőség a "szélsőjobboldaliak" és a zsidók közötti gyűlölettől, megbélyegzéstől és kirekesztéstől, félelemtől mentes együttélés biztosítására, és mit lehetne tenni a konfliktushelyzet eskalálódásának megakadályozására. Visszatérő téma volt a nacionalizmus/tradicionalizmus és a globalizmus/liberalizmus közötti konfliktushelyzet. A párbeszédéből számunkra az szűrődött le, hogy a zsidó közösség tagjai potenciálisan fenyegetve érzik magukat annak ellenére, hogy közösségük jelenleg nem áll a támadások középpontjában; bármely kisebbséggel szembeni kirekesztő vagy erőszakos megnyilvánulás aggodalomra adhat okot számukra, mivel nem az a lényeges, hogy ki, melyik csoport áll az erőszakos kommunikáció vagy cselekmények célkeresztjében, hanem, hogy ezek megengedettek, sokszor pedig legalizáltak. A résztvevők egyetértettek abban, hogy a kormánynak és a közmédiának egyaránt pozitív szerepet kellene játszania a fenyegetettség érzetének csökkentésében ahelyett, hogy ellenséges érzelmeket keltenének.

Az LMBTQ-közösséggel kapcsolatban az első narratív ülés elsősorban az interjúk tartalmához kapcsolódott, a személyes motivációk tisztázására, az emberi érzések, aggodalmak, a viselkedés

háttérének megértésére összpontosított. A második ülés az egyenlőséggel kapcsolatos érzelmek és törekvések tisztázására tett kísérletet. Elsősorban a konfliktusokat kiváltó tevékenységek és viselkedések mögött meghúzódó motivációk magyarázatára összpontosított. Kiemelten foglalkoztak továbbá az igazságszolgáltatás, az oktatásban való érzékenyítés, a "lobbizás" és a pszichológia területeivel. Figyelemre méltó, hogy bár kezdetben az LMBTQ közösség volt a "szélsőjobbaldaliak" által talán leginkább elutasított csoport, a folyamat végére a kommunikáció és a kapcsolat leginkább közöttük puhult fel.

A roma közösség tagjaival folytatott párbeszédben a roma közösség hátrányos megkülönböztetésének kérdései, az egyenlő bánásmódot, a rasszizmus ellen folytatott küzdelem a társadalmi élet minden területén kiemelt helyet kapott. A roma közösség tagjai elutasították és erős félelmüket fejezték ki a szélsőséges csoportok által szervezett "masírozások" miatt azokon a településeken, ahol a roma és nem roma lakosság közötti feszültségek nagyok. A "szélsőjobbaldali" közösség tagjai az oktatás-nevelés, az együttélés területén észlelt problémákat hangsúlyozták és érveltek a felvonulások szükségessége, sőt a „szélsőségeket megelőző hatása” mellett.

A jövő szempontjából is említést érdemel, hogy a roma közösséggel folytatott párbeszéd során a résztvevők egyetértettek abban, hogy amennyiben a jelenlegi tendenciák folytatódnak Magyarországon, a konfliktushelyzet tovább romolhat és eszkalálódhat, különösen tekintettel arra, hogy a roma közösség aránya a lakosságon belül fokozatosan növekszik Magyarországon. A helyzet javulásának kilátásait a résztvevők meglehetősen borúsak ítélték.

A narratív szakaszban is több ízben hangsúlyoztuk, hogy a párbeszédnek ebben a szakaszban sem volt célja, hogy megoldást találjon a problémákra és nem is törekedtünk megoldási opciók feltárására ebben a folyamatban. A továbbiakban azonban, alapozva az eddigi tapasztalatokra célszerű a megoldási lehetőségeket is napirendre tűzni.

Megjegyzendő, hogy a szélsőjobbaldali közösség tagjai - partnereikhez hasonlóan - minden párbeszéd során az elnyomás, az elszigeteltség és a kirekesztettség érzésére panaszkodtak, és az egyenlő bánásmód szükségességét hangsúlyozták.

A második szakasz fontos eleme volt az informális vacsora, amely napirend és facilitálás nélkül zajlott, ezt a résztvevők egyébként nem is igényelték, ugyanakkor éltek az alkalommal és a kötetlen beszélgetéseken magánjellelű kérdésekről is szót váltottak, ami nagyban segítette az emberi kapcsolatok javulását, és hozzájárult az őszinte és nyílt kommunikációs légkör megteremtéséhez.

A narratív szakasz két fordulójának eredménye alapján úgy döntöttünk, hogy egy további narratív forduló helyett inkább a harmadik szakaszt bővítjük a tervezetthez képest egy fordulóval, ami egyébként szerepelt az eredeti, lehetséges forgatókönyvek között is.

Harmadik, "előrettekintő" szakasz

A párbeszéd folyamatának ez a része a közös gondolkodás elősegítését célozta. Ekkor már a párbeszéd folyamat értékelésére, a folytatás lehetőségeiről való közös elmélkedésre, a radikalizálódási tendenciák megelőzésének és megállításának lehetőségeiről való konstruktív

véleménycserére, valamint a párbeszéd kultúrájának hazai és nemzetközi szintű előmozdítására összpontosítottunk.

A harmadik szakasz végső célja egy közös és publikálható "záronyilatkozat" kidolgozása és elfogadása volt, amely értékeli a párbeszéd folyamatot és ajánlásokat fogalmaz meg a további lépésekre.

Sajnos a résztvevők közül hárman, eltérő megfontolások alapján úgy döntöttek, hogy nem vesznek részt ebben a záró szakaszban, így sem a folyamat értékelése, sem pedig annak jövőjére vonatkozó elképzelések a kilépők gondolatait nem tartalmazzák.

E szakasz első fordulóján során a résztvevők meglehetősen pozitívan értékelték a folyamat eredményeit, kiemelték egymás és a konfliktusok, problémák, valamint az okok alaposabb megismerésének és megértésének jelentőségét. Elismerőleg szóltak a folyamat során alkalmazott módszerekről és a folyamat felépítéséről, annak ellenére, hogy kezdetben elégedetlenséget éreztek az online interjúkkal kapcsolatban.

Hangsúlyozták, hogy a párbeszéd segítette önreflexiójukat és rámutatott előítéleteikre. Ez nagymértékben javította empátiájukat, és arra ösztönözte őket, hogy a jövőben alaposabban és nagyobb érdeklődéssel figyeljenek embertársaikra. Mindegyikük nagyra értékelte és hangsúlyozta az informális vacsorák jelentőségét.

A második forduló során a folytatás lehetőségei kerültek napirendre. Erős konszenzus alakult ki egy új párbeszéd folyamat elindításának szükségességéről. Támogatták három-három fős "párbeszédkörök" létrehozását, ahol az érintett közösségek néhány befolyásos személye folytatna párbeszédet, és próbálna meg olyan közös pontokat kidolgozni, amelyek előmozdíthatják a közösségek szintjén is a fennálló konfliktusos helyzet konszolidálását és a feszültségeket keltő kérdések békés rendezését. Hangsúlyozták, hogy a titoktartást, mint a siker fontos elemét a jövőbeli kezdeményezések esetében is tiszteletben kell tartani.

A párbeszédet lezáró ülésen véglegesítettük a közös nyilatkozatot, és közösen gondolkodtunk a jövőbeni együttműködésről és benne a résztvevők esetleges közreműködéséről.

A résztvevők emellett kifejezték kívánságukat, hogy a hivatalos szöveg mellé néhány exkluzív, személyes üzenetet küldjenek az olvasóknak, a hazai és nemzetközi közösségnek.

A záródokumentumot és a személyes üzeneteket a 2. sz. melléklet tartalmazza.

Mi a párbeszéd folyamat eredménye?

Véleményünk szerint a kezdeményezés bizonyítja, hogy a párbeszéd hasznos eszköz az eltérő, mi több, ellentétes nézeteket valló, sőt, egymáshoz ellenségesen viszonyuló emberek egymáshoz való hozzáállásának megváltoztatására. Lehetővé teszi, hogy tárgyilagosan és konstruktívan beszéljenek a fennálló feszültségek és konfliktusok okairól, ezen túlmenően közösen gondolkodjanak a kezelési-megoldási módokról és lehetőségekről, és tegyenek a békés, megkülönböztetéstől, kirekesztéstől, gyűlölettől és ellenségeskedéstől mentes együttélés feltételeinek megteremtéséért.

Az egyik legfontosabb eredményként a résztvevők hangsúlyozták, hogy érdemes kapcsolatba lépni egymással és személyesen is megismerni a másik nézeteit és motivációit. A domináló vélemény az volt, hogy a párbeszéd folyamata nem változtatta meg lényegesen eredeti álláspontjukat, ugyanakkor a partnerekről alkotott nézeteik, a másikkhoz való emberi hozzáállásuk jelentősen megváltozott, eredeti feltételezéseik és sztereotípiáik árnyaltabbá váltak.

Mint mondták, a folyamat eredményeként más szemüvegen keresztül néznek egymásra, ami nagyban segíti őket a jövőbeni konfliktushelyzetek értékelésében és a konfliktusok eszkalálódásának megelőzésében.

Az egész kezdeményezést olyan cselekvések sorozatának tekintették, amely jelentős előrelépést eredményezett viselkedésükben és emberi kapcsolataikban, valamint abban, hogyan látják önmagukat, és önmaguk szerepét a személyközi kapcsolatokban.

A folyamat egyik fő eredményeként a résztvevők felismerték egymásban az "emberi lényeket", megértették a problémák, konfliktusok és feszültségek mélységét, felfogták, hogy nem csak egy "igazság" létezik. Azt is nagyra értékelték, hogy a folyamat lehetővé tette a partnerek gondolkodásmódjának megismerését.

Általános volt az a vélemény, hogy sok tabut fel lehetne oldani, ha egy ilyen párbeszédfolyamatra sor kerülne az érintett közösségek képviselői között is, ami segíthetne az álláspontok tisztázásában.

A résztvevők személyiségük, tudatosságuk fejlődésének tekintették, hogy felismerték, gyakran előítéletek és sztereotípiák mentén gondolkodnak.

Az egész projektet végigkísérő fontos megfigyelés volt, hogy a "szélsőjobboldali" közösség képviselői is "megkülönböztetve" és "elnyomva" érzik magukat a főáramlatú pártok és a közösségi médiavállalatok által, és diszkriminációra panaszkodnak. Ők is érzik az "igazságosság és az egyenlő bánásmód" szükségességét.

A résztvevők megosztották egymással azt a tapasztalatukat, hogy a folyamat nemcsak rájuk volt hatással; a környezet, ahol tapasztalataikról beszámoltak, nem várt érdeklődéssel figyelt személyes benyomásaikra és véleményükre. Érzéseik szerint ez pozitívan befolyásolta környezetük hozzáállását a párbeszéd kultúrájához.

Ma, Magyarországon a "harc" és a konfrontáció - egyelőre még békés módon -, a társadalmi kihívások kezelésének fő formája.

Amint azt kezdeményezésünk is érzékelteti, léteznek azonban más, békés, konszenzusos megoldási lehetőségek és gyakorlatok is. Tekintettel a szélsőségek felé egyértelműen mozgó hazai társadalmunkra és az éleződő nemzetközi viszonyokra, a párbeszéd kultúrájának terjesztésére és a koncepció gyakorlatba történő átültetésére nagyobb szükség van, mint valaha, amennyiben valóban hosszú távú orvoslást kívánunk találni a gerjedő gyűlöletre.

A fentiekben ismertetett párbeszéd folyamata alatt összegyűjtött pozitív eredmények és tapasztalatok megbízható és kézzelfogható alapul szolgálnak a projektben létrehozott párbeszéd keretének bővítéséhez a koncepció további terjesztéséhez és alkalmazásához.

Hasonló jellegű kezdeményezések megvalósításával nem csupán egy lépést teszünk a párbeszéd kultúrájának tudatosítása felé, hanem segítjük is a társadalmi békesség helyreállítását és esetleges súlyos tragédiák megelőzését Magyarországon.

1. sz. melléklet

Kérdések (interjúk első köre)

Mutassátok be magatokat és tevékenységeiteket!

Melyek azok az eszmék, elvek, nézetek, amelyeknek uralkodóvá kellene válniuk Magyarországon és a nemzetközi közösségben?

Milyen országban szeretnéd, ha élnének a gyermekeid? Milyen az a társadalom, amelyre Ti büszkék lennétek?

Melyek azok a területek és problémák, ahol szeretnél társadalmi változásokat látni?

Ti hogyan szeretnétek ezeket a változtatásokat elérni és tartósságukat biztosítani?

Érzékelitek-e, hogy erősödik a radikalizálódás, szélsőségeség Magyarországon, különös tekintettel a fiatal nemzedékre?

Milyen politikai struktúráknak, szervezeteknek, lakossági csoportoknak, illetve kiknek tulajdonítjátok a negatív trendeket és jelenségeket?

Hogyan gondoljátok az ellenségeskedést, gyűlölködést megszüntetni és a gyengülő társadalmi békét helyreállítani Magyarországon?

Melyek azok a témák, amelyek miatt szélsőségesnek tartanak vagy bírálják benneteket?

Hol kellene Nektek/szervezeteknek/baráti körötöknek változni a társadalmi béke és kohézió érdekében?

Mit tudunk tenni együtt?

Látsz a mai politikai körülmények között lehetőséget, hogy jövő-opciókat dolgozzatok ki közösen „másokkal”?

2. sz. melléklet

Kérdések az informális beszélgetéshez az első interjúk alapján

Mi volt az, ami meglepett?

Mi volt az, amit frusztrálónak találtál?

Mi volt az, amit dühítőnek találtál, ami növelte ellenszenved?

Mi növelhette meg a köztetek lévő, úgynevezett intellektuális távolságot?

Mi hozott közelebb Téged a partnerekhez?

Mit tapasztaltál az interjú alatt, ami bizalmat keltett benned és érdekesnek tartanád, hogy dolgozzatok rajta?

Van-e olyan eleme az interjúknak, amellyel egyetértesz, noha kritizál?

Mi hangzott el az interjúkban, amiről azt gondoltad magadban: „értem, amit mondasz és azt is, hogy miért mondod”?

Milyen kérdéseket tennél fel Te, a következő interjú keretein belül a partnereknek?

Van bármilyen építő jellegű kritikád vagy ötleted a folyamat folytatását illetően?

Melyek azok a nézetek, ahol totális az eltérés köztetek?

Melyek azok a nézetek, gondolatok az interjúkban, amelyekkel nem szimpatizálsz, de képes vagy velük „együtt élni“?

Találtál-e bármilyen elemet az interjúkban, amely lehetőséget kínálna közös cselekvésre vagy arra, hogy változtass jelenlegi álláspontodon?

3. sz. melléklet

ZÁRÓNYILATKOZAT

Párbeszéd

a “szélsőségesek” és “sérülékenyek” között

A Budapest Központ a Párbeszédért és a Tömeges Atrocitások Megelőzéséért párbeszédsorozatot szervezett, amelyben a radikális jobboldaliak / tradicionális nacionalisták (a közbeszédben “szélsőséges nemzeti radikálisok”), az LMBTQ, a roma és a zsidó közösség (a közbeszédben “sérülékeny társadalmi csoportok”) két-két tagja vett részt magánszemély minőségben.

A kezdeményezés célja az volt, hogy tegyünk lépéseket a radikálisok, valamint az LMBTQ, roma és zsidó közösségek közötti gyűlölet csillapítása, a szélsőségesedés megelőzése és a békés együttélés elősegítése érdekében.

A résztvevők mindenekelőtt hangsúlyozták a jelentőségét és előnyeit önmagában annak a lehetőségnek, hogy közvetlen kapcsolatba kerültek és kommunikálhattak a másikkal. Voltak azonban, akik kiszálltak a folyamatból.

A párbeszéd folyamata során a résztvevők tabuktól mentesen, a másik megbélyegzése és démonizálása nélkül, nyíltan és őszintén cseréltek véleményt, ismertették és magyarázták álláspontjaikat és tisztáztak alapvető félreértéseket.

A kezdeti indulatok jelentősen mérséklődtek, helyükbe fokozatosan az egymás iránti őszinte érdeklődés lépett. Az eredetileg ellenséges és konfliktusos emberi kapcsolatok pozitív irányba fejlődtek, az esetek többségében nem várt mértékű, kedvező változáson mentek keresztül.

A résztvevők személyesen tapasztalták meg, hogy meglepő, pozitív kimenetele is lehet, ha merőben más, akár ellentétes nézetvilágú emberek párbeszédet folytatnak. Ma már jobban értik, hogy mit és miért mond a másik, akkor árnyaltabban látják a másikat, empatikusabban viszonyulnak a másikhöz.

A párbeszéd hozzájárult a résztvevők előítéletes gondolkodásának gyengüléséhez, a közösségek közötti konfliktusok okainak tárgyilagos megismeréséhez és a saját burkok feltöréséhez. A résztvevők a találkozások során fokozatosan megteremtették a békés együttéléstről szóló közös gondolkodás személyes feltételeit.

A tapasztalatok birtokában, továbbá a hazai társadalmi viszonyok, feszültségek és lehetséges konfliktusok ismeretében a résztvevők fontosnak tartják, hogy a párbeszéd szélesebb körben folytatódjék.

Szükségét és értelmét látják olyan személyek bekapcsolásának, akik közösségeikre potenciális befolyással rendelkeznek.

A továbblépés egyik lehetséges útjának vélik “párbeszédkörök” életrehívását és megoldásközpontú párbeszéd indítását.

Várakozásaik szerint a párbeszédsorozat folytatása csoportonként legalább hat párbeszéd fordulót követően a személyes szinten túl a közösségekre is kiható pozitív eredményekhez vezethet.

A dokumentum a teljes folyamatban résztvevők közös véleményét tükrözi.

Személyes nyilatkozatok

„A projekt során elmondhatatlan fejlődésen ment, szerintem, mindenki keresztül. Csak próbálkozhatok az érzékeltetéssel: onnan, hogy kicsit félénken ültem még be a kamerák elé, elvégre nagyjából tudtam milyen volumenű és markáns emberekkel fogok diskurálni az elkövetkező időszakban, oda jutottunk, hogy az utolsó pár személyes találkozón már barátként üdvözöltem a "vitapartnereimet".

És mindehhez nem volt szükségem sem meggyőzésre, sem a saját-, vagy más véleményének a korrumpálására.

Ha röviden szeretném megfogalmazni gondolataimat, azt mondanám, hogy egy empaticusnak gondolt emberből elindultam egy ténylegesen empaticussá váló ember felé.

Rá kellett jönnöm, hogy a jövő nem a teljes konszenzusban rejlik, hanem abban, hogy nem próbáljuk meg egymás véleményét és tapasztalatait invalidálni.

Összességében a fejlődéshez nem csak a vitára, de sokkal inkább a párbeszédre van szükség.

Ehhez persze elengedhetetlen elsősorban egy tér és egy mediációs közeg, ami jelen projektben elindult egy kiforrott állapot felé.

Nagyon szeretném, hogy a jövőben nálam befolyásosabb és fontosabb emberek is hozzánk hasonlóan tudjanak leülni egy párbeszédre, és ha a projekt ilyen módon tudna a társadalom hasznára válni.“

„Nagyon érdekes volt megfigyelni, hogy egy ilyen találkozón, amely teljesen titkos, mennyivel másabb a párbeszéd. Mennyivel könnyebb közös nevezőre jutni, ha a mögöttes lévő társadalmi szervezet vélt vagy valós sztereotípiáit nem kell a hátadon cipelned, hanem tényleg mint individuum tudsz viselkedni.

Ez a fajta eszmecsere sokkal közelebb hozta az eltérő gondolatvilágú embereket, sokkal inkább volt vita, mint veszekedés.“

„A párbeszéd fontossága és értéke nagyot változott bennem a folyamat alatt.

A kezdeti hozzáállásomról, melyről azt hittem, hogy az valóban a párbeszéd igénye, kiderült, hogy inkább afféle kinyilatkoztatási és igazságszolgáltatási vágy. Idő és a másik fél kellett ahhoz, hogy rádöbbenjek: a valós párbeszéd nem az, mint ami az én fejemben volt.

A folyamat alatt - ha nem is sokat, de - találtam közös pontot a gyökeresen mást gondoló tradicionalista társakkal, és találtam ellentétet az azonos csoportból érkezőkkel is, sőt. Megtanultam elfogadni a gondolatukat úgy, hogy azt ne támadásnak vegyem. Ezzel sok fejfájást és szorongást tudok a jövőben elhagyni.

Elengedhetetlen a nyitottság és az időtényező, de ha ez megvan, gyógyító erővel hatnak a résztvevők kérdései, amik egészen intimmá tudtak a megteremtett bizalom által válni.

Egy gondolat nagyon velem van, ami a folyamat alatt elhangzott: “Nem baj, ha azt gondold, hogy a másik hülye, de járj a végére, hogy valóban ezt gondolod-e!” Ha ezt az utat követem, nagyon kevés hülye lesz.”

“Különös érzés, amikor az ember saját személyes - és igazán személyes - életeseemény-émlékeit olyan valakivel osztja meg, akit nemhogy nem ismert a párbeszéd-folyamat előtt, de akitől ráadásul „egy világ is választja el”. Ezzel együtt nagyon pozitív élmény megtapasztalni azt, hogy egy ilyen őszinte feltárulkozás valóban olyan nyitottságot eredményez egy párbeszéd-folyamatban, amely alapját képezheti annak, hogy jobban megértsük egymást. A megértés pedig alapvető fontosságú ahhoz, hogy párbeszéd alakulhasson ki, amely mindenképpen csökkenti a feszültséget még olyan témák esetében is, ahol valóban szinte áthidalhatatlan a véleménykülönbség.”

"A beszélgetéssorozat sok minden más mellett abban a véleményemben teljesen megerősített, hogy az ellenkező, sőt áthidalhatatlan távolságban lévő véleményeket valló csoportok, személyek közötti párbeszéd vagy akár moderált körülmények közötti vita "kötelező" lenne mindenkinek, aki markáns közéleti véleményt akar megfogalmazni akármelyik társadalmi csoportról. Mert enélkül szinte csak a médiában megjelenített képre és információkra lehet támaszkodni az adott

csoportot illetőleg, ami nagyon kevés. Ezen a sorozaton az egymás véleményének jobb megértése és megismerése mellett rengeteg dolgot megtudhattam a többiek motivációjáról, hogy mit miért gondolnak úgy, és persze ez fordítva is igaz; ez a tapasztalat szerintem felbecsülhetetlen értékű. Az ilyen beszélgetésekhez persze ki kell lépni a kényelmes komfortzónánkból, véleménybuborékunkból és ehhez tényleg komoly erőfeszítést kell tenni, nehéz feladat. A legtöbben ezért nem is vállalkoznak arra, hogy leüljenek "szemben álló felekkel" bármilyen beszélgetésre. Külön kiemelném a moderált párbeszéd utáni informális beszélgetéseket, ami nyilván a kellő idő után tényleg felszabadult párbeszédet és véleménycserét tett lehetővé, mindezt úgy, hogy megítélésem szerint senki nem adott fel semmit az eddigi szemléletéből, de sokkal értőbben, tapasztaltabban és megértőbben tudja látni, "megítélni" a többi csoporthoz tartozókat vagy azok véleményét."

A Budapest Központ megragadja az alkalmat, hogy köszönetet mondjon a King Baudouin Foundation nagylelkű adományáért és a Közép-Európai Egyetem támogatásáért.

Budapest, 2022. november 30.

